

УДК 37.091.12:36–051

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTI ЧАСОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Острянюк Т.С., к. пед. н.,
доцент кафедри соціальної роботи

Чернігівський національний технологічний університет

У статті визначено поняття часової компетентності майбутніх соціальних працівників. Сформульовано та проаналізовано критерії сформованості часової компетентності (особистісний критерій, критерій організованості та цілепокладання) та рівні (низький, середній та високий). На основі проведеного опитування майбутніх соціальних працівників з'ясовано рівень їхньої індивідуальної компетентності в управлінні часом. Виявлено труднощі у процесі самоорганізації часу.

Ключові слова: критерій, показник, рівні, комунікативна компетентність, майбутні соціальні працівники, планування, організація часу.

В статье определено понятие временной компетентности будущих социальных работников. Определено и проанализированы критерии сформированности временной компетентности (личностный критерий, критерий организованности и целеполагания), а также уровни (низкий, средний, высокий). На основании проведенного опроса будущих социальных работников выяснено уровень их индивидуальной компетентности в управлении временем. Выявлены трудности в процессе самоорганизации времени.

Ключевые слова: критерии, показатель, уровни, коммуникативная компетентность, будущие социальные работники, планирование, организация времени.

Ostrianko T.S. CRITERIA, INDICATORS AND LEVELS OF DEVELOPMENT OF TEMPORAL COMPETENCE OF FUTURE SOCIAL WORKERS

The article defines the notion of temporal competence of future social workers. Formulated and analyzed the criteria of development of temporal competence (the personal criterion, criterion of organization) and goal setting and levels (low, medium and high). On the basis of the survey future social workers clarified the level of their individual competence in time management. Identified difficulties in the process of self-organization time.

Key words: criterion and indicator levels, communication competently, future social workers, planning, organization of time.

Постановка проблеми. Останнім часом дедалі більша кількість організацій соціальної сфери усвідомлюють потребу в централізованому впровадженні корпоративних технологій тайм-менеджменту. Ця потреба зумовлюється низкою чинників. По-перше, зростаючі темпи змін у соціальному середовищі вимагають передачі співробітникам організацій соціальної сфери значних повноважень, ухвалення ними самостійних рішень, а також самостійної організації і планування своєї роботи. Насамперед, це актуально для проектної діяльності, а також за наявності великої кількості зовнішніх запитів (від клієнтів, постачальників послуг тощо), які спрямовані безпосередньо на соціального працівника і вимагають від нього самостійної розстановки пріоритетів (без звернення до безпосереднього керівника) в умовах обмежених ресурсів часу. По-друге, зростає питома вага людських ресурсів у вартості організацій, особливо у соціальній сфері. Вкрай ускладнений зовнішній контроль за діяльністю соціального працівника, що має творчий характер,

підвищує актуальність самостійної організації таким співробітником своєї роботи. По-третє, для організацій соціальної сфери стають нормою постійні суттєві зміни у діяльності, зокрема впровадження нових послуг, розширення бази клієнтів, впровадження нових інструментів і систем управління проектами. Відтак для фахівців організацій стає нормою постійне збільшення обсягів вирішуваних завдань, потреба у постійному пошуку резервів часу для реалізації проектів, що дозволяють організації безперервно розвиватися.

Актуальність дослідження проблеми самоорганізації навчальної діяльності майбутніх соціальних працівників та професійної діяльності працівників соціальної сфери зумовлена наявністю протиріч між значимістю в сучасному соціумі фактора часу, який постійно загострюється, і недостатньою готовністю студента будувати своє життя з урахуванням чинника темпоральності; між широким діапазоном можливостей ціннісного самовизначення студента в університеті і відсутністю у

більшості студентів умінь реального цілепокладання і самоорганізації у реалізації завдань професійної діяльності; між прагненням студента стати успішним у професії і обмеженим вибором засобів навчання тайм-менеджменту в освітньому просторі університету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною та методологічною основою дослідження є роботи вітчизняних і зарубіжних авторів, у яких викладено засадничі принципи управління часом як педагогічної та управлінської діяльності. Серед них роботи: Ст. Кові, Л. Зайверта, К. Меллера, А. Гастева, П. Керженцева, Г. Попова, Д. Граніна, А. Любіщева, Г. Альтшуллера, Г. Архангельського, Ю. Погорелова, І. Іголкіної, Б. Большакова та ін.

Засновниками теорії тайм-менеджменту вважаються Ф.У. Тейлор, К. Макхэм та М.Х. Мескон. Нині ця проблема перебуває у фокусі уваги науковців, письменників та публіцистів, менеджерів-практиків із різних країн, і наразі запропоновано чимало методів управління часом. Дослідження А. Гастева, О. Горбачова, Є. Мерзлякової, В. Растимешина, Г. Архангельського та ін. присвячені теоретичним проблемам тайм-менеджменту. Серед зарубіжних фахівців заслуговують на увагу студії Л. Зайверта, Й. Кноблауха, К. Бішофа (Німеччина), П. Дойля, Ст. Кові (США), Б. Санто (Угорщина), Дж. Коулі (Австралія) та ін. Праці цих авторів стають т. зв. настільними книгами для менеджерів, у них представлено універсальні рецепти ефективної роботи, розкрито сутність поняття самоорганізації та спеціальні стратегії її досягнення.

Проблеми суб'єктивного переживання часу успішно розробляються як у вітчизняній, так і у зарубіжній психології (Г. Вудроу, П. Девіс, Л. Дуб, А. Еддінгтон, Р. Кнапп, Т. Коттл, К. Левін, Дж. Нюттен, П. Парк, В. Франкл, Дж. Фрезер, П. Фресс, Ф. Хунд, О. Шульце, Л. Сохань, Б. Цуканов, Ю. Швалб).

Постановка завдання. Метою статті є розкриття сутності поняття часової компетентності та визначення критеріїв, показників, рівнів її сформованості у майбутніх соціальних працівників.

Реалізація поставленої мети зумовила такі завдання дослідження:

1) сформулювати поняття «часова компетентність» майбутніх соціальних працівників;

2) визначити критерії, показники та рівень сформованості часової компетентності майбутніх соціальних працівників на основі проведеного дослідження;

3) виявити труднощі, які виникають у процесі самоорганізації часу у майбутніх соціальних працівників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні уявлення про час залежать від того, в рамках якої науки це поняття розглядається. Своє специфічне розуміння часу вводиться в географічних, геологічних, біологічних і соціальних науках. З'явився поняття економічного і психологічного часу. Час став об'єктом міждисциплінарних досліджень [3, с. 6]. Різноманітність підходів ускладнює і без того важке завдання осмислення часу як категорії мислення. У сучасному природознавстві час – вихідне і невизначене поняття. Такі поняття існують в базисі будь-якої науки. Наприклад, в енциклопедичному фізичному словнику в статті «Простір і час» про час сказано, що він визначає порядок зміни явищ [4, с. 592–593]. Дійсно, зміст результатів багатьох спостережень і експериментів полягає у фіксації просторових і часових збігів.

Дослівно «тайм-менеджмент» (англ. time management) можна перекласти як «управління часом», однак така форма перекладу несе абстрактне поняття, що виходить за межі загальноприйнятого трактування категорії «управління». На відміну від інших об'єктів управління, на які можна впливати з метою зміни їхнього стану або поведінки, впливати на час неможливо. Ми не можемо його ні зупинити, ні уповільнити або прискорити. Єдине, що під силу людині, незалежно від виду діяльності, займаної посади і повноважень – ефективно використовувати робочий час із метою максимізації особистої ефективності на робочому місці.

Тайм-менеджмент як системне управління часом включає в себе низку елементів, які в сукупності уможливають скорочення часу, необхідного для реалізації завдань у виконанні виробничих процесів, тобто головна методологічна функція тайм-менеджменту – оптимізація витрат часу, подолання дефіциту часу, раціоналізація прийомів діяльності тощо. До цих прийомів належать: аналіз використання робочого часу, цілепокладання, визначення результатів, яких прагне досягти керівник і працівник шляхом використання тайм-менеджменту, планування робочого та неробочого часу, вироблення ефективних методів боротьби з причинами та наслідками нераціонального використання наявного часового ресурсу. Проте, попри досить струнку систему тайм-менеджменту, не варто сприймати його як панацею, тому що кожен працівник із його особистісними та професійними властивостями може вирішити проблему раціонального використання робочого

часу найкращим чином, і тому видається найбільш ефективним особистий тайм-менеджмент, який у кожному конкретному випадку індивідуальний. Однак загалом можна застосовувати зазначені вище елементи та прийоми тайм-менеджменту.

Теоретичне обґрунтування сутності і змісту проблеми управління часом та самоорганізації вимагає дослідження рівня сформованості часової компетентності майбутніх соціальних працівників. Проведення даного дослідження створює необхідність з'ясувати рівень володіння студентами методами організації власного часу. Вміння організувати власний час є необхідною складовою частиною у процесі формування компетентності майбутнього фахівця соціальної сфери. Індивідуальна компетентність соціального працівника у часі включає такі складники: впорядкованість власних цілей (полягає у гармонійній узгодженості особистих цілей із цілями близьких людей, організації); регулярне планування власного часу – полягає у письмовій фіксації завдань, термінів виконання завдань ресурсів тощо; ефективно планування – полягає в умінні розставляти пріоритети (достатній час для головних справ, резервування часу, врахування особистих біоритмів); вміння використовувати інших людей як часовий ресурс, цілеспрямований розвиток уміння та навичок делегування та розподіл справ; енергетичний самоменеджмент – оптимальне співвідношення праці і відпочинку; твердість вольових якостей – здатність долати труднощі, вирішувати непередбачувані справи [1, с. 89].

Для дослідження рівня сформованості часової компетентності майбутніх соціальних працівників було застосовано методи: тест «Персональна компетентність у часі»; авторська анкета «Уявлення студентів щодо організації часу». Авторська анкета «Уявлення студентів щодо організації часу» розроблена з метою вивчення рівня уміння студентів – майбутніх соціальних працівників організувати свій час, виявлення труднощів, з якими стикаються студенти у процесі самоорганізації, а також дослідження зацікавленості студентів у формуванні вмінь та навичок організувати власний час. Під час анкетування було опитано 65 студентів 4 курсу спеціальності «Соціальна робота». Опрацьований матеріал анкетування «Уявлення студентів щодо організації часу» дозволив нам охарактеризувати розподіл студентів за статево-віковим принципом. Серед опитаних 65 студентів 4 курсу спеціальності «Соціальна робота» 23% складають чоловіки (15 осіб) та 77% жінки (50).

На основі анкетування з'ясовано, що серед опитаних 85% відчувають катастрофічну нестачу вільного часу, лише 10% опитаних визначили, що мають достатньо часу. 68% опитаних відповіли, що не встигають виконувати усе, що запланували на день; 15% – не завжди встигають виконати заплановане; 17% опитаних завжди встигають виконувати усе заплановане. Найбільшою перепорою у реалізації поставлених завдань та намічених планів на день є брак часу (82%).

Серед причин браку вільного часу 33% студентів визначили відсутність умінь використовувати свій час, 70% студентів зазначили, що багато часу витрачається на Інтернет, соціальні мережі; 5% визнали швидко втомлюваність та 2% – лінь. Щоб встигати заплановане на день, 89% респондентів вказали, що необхідно вміти планувати свій час, а 7% переконані у необхідності зменшити обсяг завдань.

Брак вільного часу негативно відображається на духовному і фізичному самопочутті студентів. Так, аналіз результатів опитування засвідчив, що 32% респондентів відчувають нервозність, проявляють агресивність та дратівливість; стрес, депресію, апатію переживають 40% опитаних. Стосовно режиму дня та його розпорядку, 60% респондентів зізналися у його відсутності, 30% опитаних визначили, що існує приблизний режим. Таким чином, за результатами проведеного дослідження виявлено викривлене уявлення студентів про самоорганізацію часу. Респонденти не володіють знаннями і вміннями тайм-менеджменту і, відповідно, не можуть бути компетентними у своїй професійній діяльності. Студенти мають проблеми в організації власного часу. Згідно з результатами проведеного опитування, більша частина опитаних проявили інтерес до тайм-менеджменту. Відтак вони бажають отримати знання та сформувані вміння самоорганізації власного часу. Така зацікавленість респондентів пояснюється розумінням і усвідомленням того, що для студентів, які володіють вмінням самоорганізації, характерне різноманіття інтересів, володіння вольовими якостями, стійкістю у досягненні цілей. Також такі студенти володіють власними психічними процесами, здатні зберігати увагу під час навчання.

На основі теоретичного аналізу проблеми та проведеного дослідження нами було сформульовано критерії оцінювання рівня сформованості часової компетентності майбутніх соціальних працівників. Критерій – стандарт, на основі якого можна оцінити, порівняти реальне педагогічне явище, процес або якість за еталоном [2, с. 9].

Визначення сформованості часової компетентності майбутніх соціальних працівників слід здійснювати за критеріями, показниками та рівнями, які відображають розвиток її компонентів. Для кожного критерію нами визначено показники, які характеризують його сформованість. До критеріїв віднесено: особистісний критерій, критерій організованості та цілепокладання.

Особистісний критерій дозволяє визначити важливі та необхідні індивідуально-психологічні якості майбутнього соціального працівника у процесі самоорганізації. Знання індивідуально-психологічних особливостей майбутнього фахівця соціальної сфери впливає на визначення його робочого стилю та допомагає виявити сильні та слабкі сторони у процесі організації часу. Знання власних психологічних особливостей є необхідними для вироблення стилю «взаємодії особистості з часом». Під час здійснення планування свого часу необхідно враховувати і тип темпераменту особистості.

Під час планування необхідно також враховувати власний щоденний ритм роботи. Працездатність кожної людини може коливатися в межах щоденного ритму. Одні люди можуть працювати зранку, але швидко відчувати втомлюваність вже ближче до обіду, а в інших рівень працездатності кращий вночі. Не можна говорити, що ці два типи людей працюють краще або гірше: вони працюють по-різному. Висока працездатність у кожного припадає на різні періоди часу. Показниками особистісного критерію є: здатність студента осмислювати, прогнозувати, контролювати та оцінювати власну діяльність, досягнення, а також прагнення до саморозвитку та вдосконалення у процесі самоорганізації.

Критерій організованості та цілепокладання. В основі ефективного використання свого часу лежить система цілепокладання. Одним із важливих умінь управління часом є постановка цілей. За відсутності цілей у людини проявляється пасивність в особистому та професійному житті. Без цілей навчальна діяльність, робота стає безсистемною, неефективною та безкорисною. Процес формування цілі допомагає людині зорієнтуватися, за яку справу необхідно братися, які можуть виникати перешкоди у процесі досягнення цілі. Маючи визначену ціль, людина може контролювати управління часу.

Важливим в управлінні часом та у досягненні цілі є планування. Планування слугує інструментом у досягненні цілі. План дає можливість знаходити час і ресурси для кожної справи та допомагає досягнути цілей, які людина ставить на першому місці.

На основі критеріїв і показників охарактеризовано та визначено *рівні* сформованості часової компетентності майбутнього соціального працівника: високий, середній та низький.

До високого рівня віднесено майбутніх соціальних працівників, які знають і враховують у своїй навчальній діяльності індивідуальні біоритми; вміють створювати та використовувати власні закони робочого дня; раціонально розподіляють час на використання технічних засобів (комп'ютер, телефон тощо); складають план на день, а також аналізують причини браку часу; володіють вмінням узгоджувати дії та забезпечують швидкість прийняття рішень, кооперацію та координацію дій.

До середнього рівня віднесено майбутніх соціальних працівників, які частково знають індивідуальні біоритми та не завжди їх враховують у навчальній діяльності; не завжди розробляють власні закони робочого дня; не завжди розподіляють раціонально час на використання технічних засобів навчання; за необхідності складають план на день; періодично аналізують причини браку часу; не завжди вміють формувати систему взаємозв'язків у своїй діяльності, не завжди забезпечують наявність взаємовпливу в системі взаємозв'язків; не завжди узгоджують кооперацію та координацію дій.

До низького рівня віднесено майбутніх соціальних працівників, які мають низький рівень знань і не враховують у своїй навчальній діяльності індивідуальні біоритми; не вміють створювати та використовувати власні закони робочого дня; мають низький рівень умінь раціонального розподілу часу на використання технічних засобів (комп'ютер, телефон тощо); не складають план на день; не аналізують причини браку часу; не володіють вмінням узгоджувати дії та забезпечувати швидкість прийняття рішень, кооперацію та координацію дій.

Сформульовані критерії, показники та рівні дають можливість чітко визначити сформованість часової компетентності майбутніх соціальних працівників. Результати дослідження показали, що за особистісним критерієм 10% респондентів мають високий рівень сформованості часової компетентності, 60% – низький. За критерієм організованості 26% опитаних мають низький рівень, 62% – високий; за критерієм цілепокладання 55,3% мають низький рівень та 15,4% – високий. За результатами дослідження було виявлено, що 40% опитаних мають середній рівень компетентності в управлінні часом, 42% – низький і лише 18% – високий. Дослідження переконує у наявності проблем у процесі фор-

мування часової компетентності майбутніх соціальних працівників та засвідчують загальну тенденцію браку часу. Серед нагальних проблем, які були виявлені під час дослідження, необхідно виокремити такі: студенти відчувають труднощі та мають проблеми в організації власного часу, відсутність планування, невміння делегувати та розподіляти власні справи.

Висновки з проведеного дослідження. Питання вивчення часової компетентності особистості в умовах різких соціальних змін із розряду теоретичних переходить до розряду прикладних, які мають міждисциплінарний характер. Як показує практика, наявна система вищої освіти, яка наразі перебуває в стані інтенсивного реформування, не сприяє формуванню часової компетентності, хоча вона виступає як провідна складова частина можливостей регуляції людини, що визначають її успішну соціалізацію, включеність у процеси виробництва та забезпечення життєдіяльності. Часова компетентність відображає вміння раціонально планувати та використовувати час. Вона передбачає адекватну оцінку затрат

часу, вміння розробляти програму досягнення мети в певному часовому просторі, правильно визначати затрати часу. Отримані результати дослідження не вичерпують усіх аспектів означеної проблеми. Подальші дослідження у напрямку вивчення тайм-менеджменту як інструменту формування часової компетентності майбутнього соціального працівника вбачаємо у розробці та втіленні комплексної програми з формування часової компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Калинин С.И. Тайм-менеджмент: практикум по управлению временем. СПб.: Изд-во «Речь», 2006. 371 с.
2. Кміть І.В. Часова компетентність у професійній діяльності медичних сестер. Психологічні перспективи. 2010. № 15. С. 93–103.
3. Конструкции времени в естествознании: на пути к пониманию феномена времени. Ч.1: Междисциплинарное исследование. М.: Изд-во МГУ, 1996. 304 с.
4. Физика: Большой энциклопедический словарь. М.: Большая Рос. энцикл., 1998. 944 с.

УДК 004.946.5-042.3: 37.091.212"31

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ІНТЕРНЕТ-СЕРЕДОВИЩІ

Ржевський Г.М., к. психол. н., доцент,
докторант, доцент кафедри соціальної педагогіки
та інформаційних технологій в освіті

Національний університет біоресурсів і природокористування України

У статті визначено ступінь розроблення проблеми взаємодії студентської молоді в інтернет-середовищі в сучасних умовах. Виявлено статистично достовірні відмінності в оцінних перевагах взаємодії в інтернет-середовищі, відмінності в рівні психологічного благополуччя, взаємозв'язок між компонентами психологічного благополуччя й оцінними перевагами взаємодії з інтернет-середовищем у студентів старших курсів університету різних вікових груп.

Ключові слова: *інтернет-середовище, студентська молодь, особливості, взаємодія.*

В статье определена степень разработки проблемы взаимодействия студенческой молодежи в интернет-среде в современных условиях. Выявлены статистически достоверные различия в оценочных преимуществах взаимодействия в интернет-среде, различия в уровне психологического благополучия, взаимосвязь между компонентами психологического благополучия и оценочными преимуществами взаимодействия с интернет-средой студентов старших курсов университета разных возрастных групп.

Ключевые слова: *интернет-среда, студенческая молодежь, особенности, взаимодействие.*

Rzhevskiy H.M. FEATURES OF INTERACTION OF STUDENT YOUTH IN THE INTERNET-ENVIRONMENT

The article defines the degree of development of the problem of studying the interaction of student youth in the Internet environment in modern conditions. It revealed statistically significant differences in the estimated advantages of interaction in the Internet environment, differences in the level of psychological well-being, the relationship between the components of psychological well-being and the estimated benefits of interacting with the Internet environment of senior students of the university of different age groups.

Key words: *Internet environment, student youth, features, interaction.*